

כמים תינים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

גליון מספר 329

כ"ז כסליו
תשפ"ה

פרשת מקץ

דרך חיים

עניין זה מתברר באופן מיוחד בלשון המדרש (ויקרא רבה ה' ד): "מעשה בר' אליעזר ור' יהושע ורבי עקיבא שהלכו לחולות אנטוכיא לעסק מגבת צדקה לחכמים. והוה תמן חד בר נש (היה שם אדם אחד) והוה שמיה אבא יודן, והוה יהיב פרנסה (צדקה) בעין טובה. פעם אחד ירד מנכסיו וראה רבותינו שם ונתכרכמו פניו. הלך לו אצל אשתו. אמרה לו אשתו: מפני מה פניך חולניות? אמר לה: רבותי כאן ואיני יודע מה לעשות. אשתו שהיתה צדקת ממנו אמרה לו: לא נשתייר לנו אלא שדה פלוני בלבד, לך מכור חציה ותנה להן. הלך ומכר חציה ונתנה להן. נתפללו עליו ואמרו: המקום ימלא חסרונו. לאחר ימים הלך לחרוש בחצי שדהו, עם כשהוא חורש נפתחה הארץ לפניו ונפלה פרתו שם ונשברה רגלה. ירד להעלותה והאיר הקדוש ברוך הוא עינו, ומצא שם סימה (אוצר). אמר: לטובתי נשברה רגל פרתי". אם היינו עומדים במקום אותו אדם, שהקפיד במשך חייו לתת צדקה בעין יפהויד רחבה. ויודעים אנו שמעשה הצדקה שלום, ואין אדם מעני מן הצדקה. ובכל זאת היינו רואים כי על אף נתינתנו הרבה חווים אנו עניות קשה, הרי שהיינו תמהים על הנהגת הקב"ה. בעוד אותו אדם נותר עם שדה אחת, ואף ממנה נתן חצי למעשה הצדקה. גם בחצי שנותר לאחר הבטחת חכמים חווה הוא צער נוסף, רגל פרתו נשברת. מיד היה לו מקום לתבוע היכן כל ההבטחות על מעשה הצדקה!?

"ויאמר ישראל למה הרעתם לי להגיד לאיש העוד לכם אח" (בראשית מג ו). אומר המדרש (בראשית רבה פרשה צא י): "ויאמר ישראל למה הרעותם לי וגו', רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינא מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה אלא כך אמר הקדוש ברוך הוא אני עוסק להמליך את בנו במצרים והוא אומר למה הרעותם לי, היא דהוא אמר "למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה' ומאלהי משפטי יעבור" (ישעיה מ כז)".

הקשה החפץ חיים מה היה ליעקב אבינו לומר? והשיב כי היה על יעקב אבינו לראות את המציאות כדרך תרופה מרה. שאמנם אין הנאה בעצם התרופה, אך יודע האדם כי סופה להביאו לטובה. כך גם מכירת יוסף בוודאי צופנת היא טובה, ועל כך נתבע יעקב מאת הקב"ה, על שלא השכיל להעמיק מבט אל טובת ה' הצפונה בתוככי הרעה. כלשון הרמב"ם בפירושו על המשנה האומרת ש"חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה" (ברכות ט ה): "מה שאמר כשם שהוא מברך על הטובה רוצה לומר לקבל אותו בשמחה ולב טוב, ולכבוש כעסו, ויטיב נפשו כשיברך דין האמת כמו שיעשה בשעה שיברך הטוב והמטיב... וזה דבר שכלי אצל בעלי השכל ואפילו לא הורה הכתוב עליו. לפי שיש דברים רבים נראים בתחלתן טובים ויהיה אחריתם רעה רבה ועל כן אין ראוי למשכיל להשתומם כשתבא עליו רעה גדולה מפני שאינו יודע סופה".

המשך בעמוד הבא

כמים תינים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

דרך חיים

אין זו הנהגה של יחידים, אלא המבט של כלל חכמי ישראל.

על כך נתבע יעקב אבינו, שברגע צערו הגדול על חסרונו של יוסף ושמעון, מקפיד הוא על בניו שהזכירו כי עוד להם אח. לא הביט באותו הרגע יעקב אבינו כי בהכרח מנקודת הקושי תצמח הרחבה גדולה, וכי לטובתו נשברה רגל פרתו. מעשה זה של יעקב תוקן על ידי יוסף שאמר לאחים: "ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטבה למען עשה כיום הזה להחית עם רב" (בראשית נ כ).

שבת שלום!

מסיים המדרש: "בחזירת רבותינו לשם שאלו עליו ואמרו: מה אבא יודן עביד (מה מעשיו)? אמר להון: הוא אבא יודן דעבדי (שיש לו עבדים), אבא יודן דעיזיין (עזים), אבא יודן דגמלי (גמלים), אבא יודן דתורי (שוורים), מן יכול למחמי סבר אפויא דאבא יודן (מי יכול לזכות לראות את פניו מרוב עשירותו). כיון ששמע (שבאו) יצא לקראתן. אמרו ליה: מה אבא יודן עביד? אמר להן: עשתה תפלתכם פירות ופרי פירות. אמרו לו: חייר, אף על פי שנתנו אחרים יותר ממך, לך כתבנו בראש" משום שנתן מתוך הדחק ובמסירות. על כך נאמר בתנא דבי אליהו רבה (פרשה יט): "כשירד משה מהר סיני וראה את הסירוחין שסרחו ישראל במעשיהן (בחטא העגל), נסתכל בהן בלוחות וראה שפרח כתבן מעליהן, שיברן תחת ההר.. באותה שעה נגזרה גזירה על ישראל שילמד אותן (תורה) מתוך הצער, ומתוך השעבוד, מתוך הטילטול, ומתוך הטירוף, מתוך הדחק, מתוך שאין להם מזונות. בשכר אותו הצער שנצטערו עתיד הקדוש ברוך הוא לשלם שכרן לישראל לימות המשיח כפול ומכופל... לטובתי נשברה רגל פרתי כדי שתהא משכורתי שלימה. וכן אהרן אומר, אילמלי קרח לא עמד עלי אותו ברית (הכהונה) מנין לי?... אמר: לטובתי נשברה רגל פרתי כדי שתהא משכורתי שלימה". סיפורו של אבא יודן הפך להיות לפתגם שגור בפי חכמים - 'לטובתי נשברה רגל פרתי'. מבט זה מלווה רבים מחכמי ישראל - נחום איש גמזו שהיה מקפיד לומר גם זו לטובה, ר' עקיבא שהיה אומר 'כל דעביד רחמנא לטב', וכן כתב הרמב"ם (שם): "וכמו שאומרים חכמים ברוב עניניהם כל מה דעביד משמיא לטב".

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

בדרכו של ר' אריה

ר' אריה נתן טעם מדוע העקידה נקראת נסיון וזכות לאברהם שעקד ולא ליצחק שנעקד. הלא לכאורה הייתה ביצחק מסירות נפש גדולה יותר בכך שפשט צווארו לשחיטה. השיב על כך ר' אריה שמסירות נפש של פשיטת צוואר אינה קשה כל כך, כיוון שמדובר ברגע אחד של צער וסבל, ומיד אחר כך זוכים לעונג אין קץ ולחסות תחת כנפי השכינה. אבל צער השכול של האב אינו מסתיים עם הפטירה, אלא רק מתחיל אז, ואבלו ויגונו רודפים אותו כל ימי חייו, והוא מלא צער וגעגועים לבנו עד הגיעו לשאול. וזו היא הגבורה היותר גדולה - לקבל באהבה ונכונות את רצון ה' שגזר עליו צער גדול שכזה.

נאים הדברים למי שאמרם. בשעה ששכלו ר' אריה והרבנית הצדקנית צפורה חנה את ארבעת ילדיהם בצעירותם הצדיקו עליהם את הדין וקיבלו זאת באמונה יוקדת. לא מתוך כהות רגשות, אלא דווקא מתוך רגשי אהבה וגעגועים עצומים לילדיהם פרי עמלם. הם קיבלו גזירת שמיים זו באהבה שאין להרהר אחריה ונשאו את יגונם בדומיה.

פטירת אחד הילדים הייתה בשבת, ובשל כך הרבנית צפורה חנה לא הזילה אף לא דמעה אחת. היא התנהגה כרגיל בשלווה ובנחת. כאילו לא אירע דבר. שכנותיה נכנסו אליה לתמוך בה ולסייע בידה בשעת שברה הגדול, וחשבו שכנראה הרבנית אינה מבינה מספיק את משמעות האסון שנחת עליה. הרבנית שהבינה את שפתן ענתה לעברן: "מבינה אני היטב את השבר הגדול. עולמי חרב עליי, אבל מה אעשה שכעת שבת ובשבת אסור לבכות". רק במוצאי שבת כשמותר להתאבל פרצה לראשונה הרבנית בבכי מר.

(דרך אבות עמ' רנו-רנז)

כמים תיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

בערב שבת זו נדליק נר שלישי של חנוכה. ישנם מספר דינים מיוחדים בהדלקת הנר בערב שבת לעומת הדלקת הנרות בשאר ימות החג.

בכל יום מימות החנוכה מדליקים נרות כל איש כמנהגו: בשקיעה, צאת הכוכבים או צאת הכוכבים לפי שיטת רבנו תם. לעומת זאת, בליל שבת מדליקים את הנרות קודם זמן הדלקת נרות (16:08 בירושלים, 16:23 בתל-אביב), שכן אחר הדלקת נרות שבת אנו מקבלים עלינו את קדושת השבת ושוב אסור להדליק את נרות החנוכה. משום כך עלינו להדליק נרות גדולים מספיק או בעלי כמות שמן כזו כך שהנרות ידלקו עד חצי שעה אחר צאת הכוכבים (17:33). נכון להשתדל להתפלל מנחה גדולה ביום שישי (ניתן להתפלל מ-12:12), על מנת שידליק נרות חנוכה אחר שהתפלל כבר, כפי שמדליקים בכל שאר ימי החנוכה לאחר תפילת מנחה.

מי שנוסע להתארח בשבת זו לכתחילה מדליק בביתו אחר פלג המנחה (15:42). אמנם אם גר במרחק גדול מהמקום בו מתארח או שנוהג להדליק את נרות החנוכה בתוך ביתו ולא כלפי חוץ - ידליק בבית שבו מתארח בשבת. ספרדי המתארח אצל הוריו בשבת יוצא ידי חובה בהדלקת אביו ואינו צריך להדליק לעצמו. אדם שהדליק נר חנוכה במקום המוגן מרוח ובכל זאת כבה הנר - יצא ידי חובת המצוה משום ש"הדלקה עושה מצוה". אך נכון שישוב להדליק בלא ברכה. באם קרה מקרה זה בליל שבת והנר כבה קודם שנכנסה השבת - ידליק שוב, באם קיבל על עצמו שבת יבקש מאחר שעוד לא קיבל שבת שידליק עבורו. אמנם אחר כניסת השבת - אינו חוזר ומדליק, ויצא ידי חובתו.

בצאת השבת מדליקים את הנרות לאחר זמן צאת השבת (17:25). יש הנוהגים להקדים את ההבדלה ויש המקדימים להדליק את נרות החנוכה, וכל אחד יעשה כמנהגו. המדליקים קודם ההבדלה יקפידו לומר "ברוך המבדיל בין קודש לחול" או "אתה חוננתנו" בתפילת שמונה עשרה. נרות חנוכה אסורים בשימוש והנאה, כפי שאנו אומרים "ואין לנו רשות להשתמש בהם", לכן אדם שמדליק נרות קודם ההבדלה לא יכול לברך עליהם "בורא מאורי האש" או להדליק באמצעותם את נר ההבדלה. אדם ששבת בבית מארחיו; אם שב בצאת השבת לביתו בשעה שעוד יש אנשים ברחוב - ידליק בביתו, אם לא - ידליק במקום בו שהה בשבת, אף שלא ישאר לישון שם במוצאי שבת.

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

שו"ת

עם הרב חיים אידלס

היכן המקום הנכון ביותר להדליק את החנוכיה? | שאלה

מרחן השו"ע (תרע"ה) כתב: "נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ. אם הבית פתוח לרשות הרבים, מניחו על פתחו. ואם יש חצר לפני הבית, מניחו על פתח החצר. ואם היה דר בעלייה שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים, מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים. ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה, מניחו על שלחנו ודיו". עיקר מצות נר הוא פרסום הנס, שזכינו לנס הנצחון שמעטים נצחו מרובים, וגם לנס מציאת פך השמן. כשאפשר לעשות פרסום הנס לכיוון רשות הרבים כך צריך לעשות. וכשאי אפשר לעשות פרסום לרשות הרבים יש לעשות פרסום לבני הבית.

כיום שאין חשש ופחד מהגויים ב"ה חוזרת התקנה לראשוניותה - שהחובה היא להדליק דווקא בפתח הבית או בחלון הפונה לרשות הרבים. אולם חסידים נהגו גם בזמננו להדליק בתוך הבית ליד הדלת, אפילו שאין סכנה כיוון שהדבר נשאר כמו שהיה בזמן שהייתה סכנה, כפי שכתוב במפורש בדברי הראשונים (בעה"ט י' דברות - חנוכה, אור זרו הל' חנוכה שכ"ג). והוסיפו סימוכין לדבר משום הרוח שעלולה לכבות את הנרות (ערוך השלחן תרע"א כד) או חשש שהחנוכיה תיגנב (ד"מ סק"ט מרבנו ירוחם). לכן הנהוג להדליק בבית יכול לנהוג כך לכתחילה (מנח"י ו' סו), ועל פי הסוד יש עומק גדול בדבר. לאותם הנהגים כך יש להקפיד להדליק דווקא מול המזוזה בפתח הבית ולא בחלון הפונה לרשות הרבים, כמו שכתוב בסידור רבי אשר בשם האריז"ל.

אולם הנהגים כמו שפסק מרחן בשלחן ערוך יש לדון כיצד ינהג בבית פרטי ובבית משותף. בבית פרטי פוסק מרחן השו"ע (שם) על פי דברי הגמרא להניח על פתח הבית, ואם יש חצר לפני הבית אז ידליק בפתח החצר שפונה לרשות הרבים. כלומר, בית עם יציאה מפתח ביתו ישירות לרה"ר - יניח בדלת היציאה מן הבית, ואם הבית פונה לחצר שלפני הבית אשר ממנה יוצאים לרה"ר - ידליק בפתח ממנו יוצא מהחצר לרה"ר ולא בדלת הבית הפונה לחצר. אולם כיום השתנו הדברים, והשימוש בחצר שלפני הבית נועד רק עבור גינת צמחים, גינת משחקים או למעבר בלבד, בשונה מבעבר שהחצר הייתה משמשת לצרכי הבית ממש (ככביסה וכדו'). לכן דעת מרחן החזו"א (אז נדברו ה' לט) שגם כשיש חצר קדמית מקום העמדת החנוכיה הוא בפתח

המשך תשובה בעמוד הבא

כמים תינים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

שו"ת

עם הרב חיים אידלס

המשך
| תשובה

הפונה לחצר ולא בפתח החצר הפונה לרחוב, ובתנאי שהנרות יכולים להיראות מרשות הרבים. אמנם אם דלת החצר סגורה או שהחצר מוקפת חומות גבוהות אין טעם להדליק על פתח הבית, משום שאין בזה פרסום הנס. אמנם דעת הרב מבריסק זצ"ל שגם בימינו החיוב להניח על פתח החצר ממש, גם אם ניתן לראות את הנרות בשעה שמונחים בפתח הבית, על פי דברי השלחן ערוך, וכך נוהגים יראים ושלמים.

בבית משותף דעת הגרי"ז להדליקה בכניסה לחדר המדרגות, ואף אם תהינה שם חנוכיות רבות סוף סוף כל אחת ניכרת לעצמה. אולם מרן הרב וואזנר זצ"ל (שבה"ל ז פד) הכריע להדליק בחלון הפונה לרה"ר (ובלבד שהוא בגובה עשרים אמה מהארץ או שיש למולו בניינים בגובה דומה לגובה ההדלקה כך שיוכלו לראות את החנוכיה), כי לדעת מרן החזו"א אין היכר לבני הבית המסויים כאשר כולם מדליקים יחד בכניסה לחדר המדרגות. למעשה כל אחד יעשה כמנהגו.